Jahres-Bericht

über das

Königliche Gymnasium zu Erfurt.

Womit

zu der Prüfung und Redeübung,

welche

Dienstag, den 7. und Mittwoch, den 8. April,

Vormittags um 9 und Nachmittags um 3 Uhr,

im Saale der Anstalt

angestellt werden wird,

alle Beschützer, Gönner und Freunde des Schulwesens

ehrerbietigst einladet

Dr. Friedrich Strass,

Director des Gymnasiums und Professor, Mitglied der Königl. Academie gemeinnütziger Wissenschaften zu Erfurt und der Berlinischen Gesellschaft für deutsche Sprache, Ritter des rothen Adlerordens dritter Klasse m. d. Schl.

Vorher:

Prolegomenon

ad novam

Velleii Paterculi editionem Particula I.

Scripsit

Fridericus Kritz.

Erfurt,

gedruckt mit J. I. Uckermann's Schriften.

1840.

Prolegomenon

ad novam

Velleii Paterculi editionem Particula I.

Quum multorum auctorum veterum, qui ex magno litterarum antiquarum naufragio ad nos pervenerunt, valde memorabilis sit condicio, tum maxime Velleius Paterculus sortem aeque singularem atque iniquam expertus est. Qui quum per totam aetatem mediam in tenebris iacuisset alta oblivione oppressus, tandem a Beato Rhenano a. MDXV in monasterio Murbacensi, in Alsatia superiore sito, repertus et quinque annis post primum editus est. Quod quanquam magno bonarum litterarum commodo accidit, tamen duabus de caussis Velleianum opus longe infra aliorum scriptorum rationem relictum est, multoque depravatius hodieque exstat, quam cetera antiquitatis monumenta omnia. Nam quum haud leve praesidium ad emendanda veterum scripta in usu bonorum codicum positum sit, ut quo plures et integriores libri manu scripti criticis suppetant, eo certius ac felicius genuina scriptoris cuiusque manus restitui possit: facile intelligitur quantum detrimenti Velleius ex eo ceperit, quod eius verba ex unico eodemque depravatissimo codice typis descripta sunt. Aliud autem incommodum inde accessit, quod editoribus Rhenanum secutis ne isto quidem codice, quamvis vitioso et male exarato, denuo uti licuit, quippe qui, postquam editio princeps ex eo expressa fuit, infausto casu plane evanuerit, ita ut sedulo quaesiti ne vestigium quidem ullum potuerit deprehendi. Quo factum est, ut, quum editio Rhenaniana unicus fons esset textus Velleiani, innumera, quibus inquinatus fuit, vitia non nisi adhibito ingenii acumine doctrinaeque instrumento corrigi possent. Et sane nullus est scriptor antiquus, in quo emendando viri docti coniecturis plus indulserint, quam in Paterculo, re ipsa ad hoc criticae factitandae genus invitante. Sed

eventus consiliis parum respondit. Nam quum nihil magis lubricum sit et variis erroribus obnoxium, quam coniecturis male affectos veterum scriptorum locos tentare, hoc emendandi negotium tunc demum feliciter procedet, si quis divinando ita se in auctoris mentem insinuaverit, ut quid ille scripserit non magis externa monumentorum auctoritate, quam ipsa veritatis vi assequatur. Quod qui efficere voluerit, eum necesse est, a praeiudicatis opinionibus liberum, scriptoris ingenium et dicendi genus accuratissime cognitum habere, ut ista via certam quasi normam elicere et constituere possit, qua non solum integra a corruptis dignoscere, sed etiam ea, quae aperte vitiosa sunt, probabiliter sanare valeat. Sed horum fere nihil factum est a Velleii editoribus. Inter quos quanquam sunt clarissima nomina, quibus ille singulis quidem locis aliquantum debet, tamen nemo est, qui aequabilem emendandi rationem per totum opus inierit, aut a novis corruptelis textui inferendis sibi caverit. Nihil enim magis offecit felici auctoris tam corrupti emendationi, quam quod critici, falsa opinione de eius praestantia seducti, neque de peculiari eius indole, neque de dicendi genere, neque de codicis, quo ille servatus est, natura quaerendum putaverunt, sed tanquam planis et exploratis omnibus quisque pro ingenio suo criticam licentius quam circumspectius tractare aggressi sunt. Quare quum nobis quoque propositum sit pro viribus in eo elaborare, ut Velleii verba aliquanto prodeant emendatiora et genuinae formae similiora, id nobis faciendum putavimus, ut ante omnia iudicium de ipsa operis Velleiani indole et de argumenti tractati ratione ex rei veritate constitueremus. Hac igitur scribendi opportunitate oblata ita utemur, ut nunc tantummodo et de auctoris consilio, cui rei arcte coniuncta est quaestio de adulandi crimine ei a plurimis obiecto, et de eius fontibus et chronologiae ratione disputemus, ceteras res, de quibus futuro editori accuratius agendum est, alii tempori seponamus.

Quid spectaverit Velleius Historia Romana componenda non quaerendum nobis esset, si prioris libri initium adhuc exstaret, quo haud dubie exposuit et quam scribendi caussam habuerit, et quam operis instituendi rationem sibi sequendam putaverit. Non falso enim hoc coniici intelligitur planissime ex iis locis, ubi auctor ad ea, quae de consilio suo praefatus erat, re-

spicit; cf. II, 38, 1. „Haud absurdum videtur *propositi operis regulae*, paucis percurrere, quae cuiusque ductu gens — stipendiaria facta sit." II, 49, 1. „Nunc proposito operi *sua forma* reddatur." II, 55, 1. „Admonet *promissae* brevitatis fides, quanto omnia transcursu dicenda sint." II, 66, 3. „Cogit excedere propositi *formam* operis erumpens animo et pectore indignatio." II, 96, 3. „Hoc opus servet *formam suam*." II, 89, 6. „Nos *memores professionis* universam imaginem principatus eius oculis animisque subiecimus." Sed quum his locis tantummodo pateat dixisse Velleium de operis sui consilio, sed quid dixerit minime significetur, ad coniecturam confugiendum est, ut quale illud fuerit eruamus.

Ac M. Vinicio, qui anno p. Chr. n. 30 consulatum gessit, dedicasse eum Historiae Romanae volumen, et ipsa libri inscriptione satis clare indicatur, et manifestum est iis locis, quibus Vinicium vel alloquitur, ut I, 13, 5. II, 101, 3. II, 113, 1. II, 130, 4., vel tempora ad eius consulatum constituit, ut I, 8, 1. I, 12, 6. II, 7, 5. II, 49, 2. II, 65, 2. Caussam dedicationis quaerentes vix aliam reperimus, quam Velleium vel huic M. Vinicio, vel eius patri aliquo beneficio obstrictum fuisse, ad quam sententiam eo ducimur, quod ipse II, 101, 3. sub M. Vinicii patre stipendia se in Thracia Macedoniaque auspicatum esse commemorat, nec sine aliqua laetitia et animi commotione illius temporis memoriam recolit. Grati igitur animi in Viniciam gentem vel in Marcum Vinicium quum publicum exstare vellet monumentum, accidit ut Vinicius anno p. Chr. n. 29 consul designaretur. Quod quum fortasse praeter exspectationem fieret, Velleius eam occasionem arripuisse videtur ad libellum componendum, quo illi, novum munus auspicanti, adeptum honorem gratularetur. Ista coniectura, iam a Dodwello in Annall. Vell. §. 29. proposita haud parum eo confirmatur, quod Velleius saepius de summa *festinatione*, quae ipsi in elaborando opere adhibenda sit, se excusandum putavit. cf. I, 16, 1. „Intellego mihi in *hac tam praecipiti festinatione*, quae me rotae pronive verticis ac gurgitis modo nusquam patitur consistere, paene magis necessaria praetereunda, quam supervacua amplectenda." II, 41, 1. „Secutus est consulatus C. Caesaris, qui *quamlibet festinantem* in se morari cogit." II, 108, 2. „*Nulla festinatio* huius viri mentionem transgredi debet." II, 124, 1. „Quid tunc

homines timuerint — neque mihi *tam festinanti* exprimere vacat" etc. Eodem pertinet, quod aliquoties lectores monendos putavit, opus se scribere *arctis finibus circumscriptum*, neque aliud, nisi rerum summas exhibere posse; cf. II, 29, 2. „Cuius viri magnitudo multorum voluminum instar exigit, sed *operis modus paucis eam narrari* iubet." II, 52, 3. „Aciem Pharsalicam — *non recipit enarranda hic scripturae modus*." II, 86, 1. „Quid ille dies terrarum orbi praestiterit — quis *in hoc transcursu tam artati operis* exprimere audeat?" Festinationis istius pariter atque artati operis excusatio, quae absurda esset, si auctor iam diu ad scribendum se composuisset, satis commode explicatur, si intellectum fuerit, subito eum ad opus elaborandum accessisse, et intra brevissimum temporis spatium inceptum absolvere debuisse. Nam si verum est, quod de origine libri Velleiani coniecimus, vix quinque menses auctori dati erant ad eum conficiendum, quum novi consules plerumque Iulio mense exeunte designari soliti, ipsis Kalendis Ianuariis munus suum auspicarentur. Tantis igitur temporis angustiis quum premeretur, profecto mirum non est, si de necessaria scribendi festinatione querendum putavit, quam ipsa rerum tractatio ac dicendi genus haud limatum aperte produnt.

In Vinicii autem honorem quum totum opus compositum sit, eo concidit eorum sententia, qui cum Heinsio in Epistola ad Fagelium (v. ed. Ruhnken. Vol. II. p. XVIII.) et Perizonio in Animadvv. historr. c. VI. p. 211. Velleio nihil aliud fuisse propositum censent, quam ut Tiberii gratiam captaret, non videntes quam ineptum sit et prorsus ridiculum, si libro *alii cuidam* dedicando ad *imperatoris* favorem arrepere voluisset. Sed quamquam auctor ista sive stultitia sive culpa vacat, tamen apud plurimos servilis ingenii abiectaeque in domum Augustam, Tiberium atque Seianum crimine laborat. Et sane si legeris quam immodice Octavianum celebret II, 36, 1. II, 60, 1. II, 61, 1. II, 80, 2. II, 89, 2. II, 123, 3., eiusque levia aut turpia facta callida oratione tegat aut pro egregiis venditet II, 66, 1. II, 86, 2. II, 79, 2. II, 74, 4. II, 80, 2. II, 85, 2. 4., quibus laudibus efferat Liviam II, 75, 3. II, 130, 5., quantopere praedicet Tiberium II, 75, 3. II, 94, 1. II, 99, 4. II, 101, 1. II, 103, 1. 4. II, 105, 3. II, 111, 2. II, 121, 2. II, 122, 1. II, 123, 2. II, 124, 2. II, 125, 3. II, 126. II, 129. II, 130. II, 131., denique quo praeconio ornet Seianum II, 127. II, 128.,

haec igitur et similia si legeris, facile intelliges qui factum sit, ut vilis adulatoris famam subierit. cf. Ger. Jo Vossium de Hist. Lat. I, 24., Lipsium in Praef. p. VII. ed Ruhnk. Fr., Heinsium ibid. p. XVIII, sq., Burmannum ibid. p. XXXI., Ernestium in Opuscc. philoll. critt. p. 91. & in Praef. ad Sueton. p. VI., Perizonium in Animadvv. hist. p. 218., Christium in Noctt. Acadd. p. 30., Lipsium ad Tacit. Annall. III, 39. & VI, 15. Sed perperam adulationi tribui quae in iudiciis de Tiberio, Seiano ceterisque merito displicent, alii rectius senserunt. Ex quibus defensores Velleii exstiterunt Krausius in Prolegg. p. 37—47, Morgensternius in Commentatione critica de fide historica Velleii, Cludius in Praef. p. XVI, Jacobsius in Praef. interpretationis germanicae p. XI—XXVI., qui omnes id egerunt, ut auctorem adulationis invidia, qua vulgo laborat, liberarent. Sed longe optime in ea re versatus est Hermannus Sauppius, Turicensis; a cuius viri auctoritate, qui quale sit Velleii ingenium atque indoles primus acutissime perspexit dilucideque in Museo Helvet. a. 1837. Vol. I, 2. p. 133—180 exposuit, nobis non discedendum esse putavimus.

Adulatoris igitur quum sit aliud sentire aliud loqui, simulatis laudibus non solum res mediocres, sed etiam turpes, et inhonestas extollere, idque facere scientem ad gratiam captandam commodumque aliquod obtinendum, quod bonis artibus comparare vel nolit, vel non possit: idonea caussa non est, cur Velleium tanta animi humilitate fuisse putemus, ut veritatem de industria obscuraret vilissimique generis hominibus sese adiungeret. Nam in quibus veritatis immemor videtur, aut severitatis in iudicando oblitus, ea eiusmodi sunt, ut ex alio fonte, quam ex adulatione fluxerint, et eo ipso, quod multo latius patent, licet per se ita non fiant meliora, tamen cum universa operis indole coniuncta obiecti criminis invidiam valde imminuunt ac paene tollunt.

Ex quo enim, republica eversa ac libertate sepulta, imperium penes unum esse coepit, cum mutata civitatis forma magna simul morum ingeniorumque commutatio incessit. Nam qui olim omnia studia sua et contentiones ad rempublicam augendam, firmandam ac moderandam contulerant, iam non habebant, in quo ipsorum virtus enitescere posset. Labori sucesserat quies, industriae desidia, libertati servitus; virtute antiqua exstincta in paucissimis

generosiores spiritus vigebant; longe plurimi, quos patriae amor non amplius ad rempublicam vocaret, sibi tantum suisque rebus consulebant, neque quomodo antiqua gravitate dignitatem tuerentur, sed quomodo vitae deliciis commodisque fruerentur, quaerebant; omissis antiquis institutis ad principem se convertebant; cui ut quisque erat proximus, ita sibi felicissimus videbatur, atque omnia eius ducebat praeclara et egregia. Quibus agendi naviter et facultas adempta esset et voluntas, loqui satis habebant, graviumque negotiorum cura exuta vel plane inanes res loquebantur, vel graves inanium modo iudicabant, externae speciei plurimum tribuentes, eoque verae rationis pariter incuriosi atque ignari. Haec in iudicando levitas qualis fuerit luculento exemplo ac mirifica arte ostendit Tacitus Annall. I, 9., quem locum, quia plurimum lucis quaestioni nostrae affundit, totum huc transscribemus. De Augusti igitur morte ille: „Multus, inquit, hinc ipso de Augusto sermo, plerisque vana mirantibus, quod idem dies accepti quondam imperii princeps et vitae supremus, quod Nolae in domo et cubiculo, in quo pater eius Octavius, vitam finivisset. Numerus etiam consulatuum celebrabatur, quo Valerium Corvum et C. Marium simul aequaverat, continuata per septem et triginta annos tribunicia potestas, nomen imperatoris semel atque vicies partum, aliaque honorum multiplicata aut nova. At apud prudentes vita eius varie extollebatur arguebaturve. Hi pietate erga parentem et necessitudine reipublicae, in qua nullus tunc legibus locus, ad arma civilia actum, quae neque parari possent, neque haberi per bonas artes. Multa Antonio, dum interfectores patris ulcisceretur, multa Lepido concessisse; postquam hic socordia senuerit, ille per libidines pessumdatus sit, non aliud discordantis patriae remedium fuisse, quam ut ab uno regeretur; non regno tamen, neque dictatura, sed principis nomine constitutam rempublicam. Mari Oceano aut amnibus longinquis septum imperium; legiones, provincias, classes, cuncta inter se connexa; ius apud cives, modestiam apud socios; urbem ipsam magnifico ornatu; pauca admodum vi tractata, quo ceteris quies esset." Haec plurimorum, inter quos etiam prudentium, sententiae de Augusto mortuo ita consentiunt atque conspirant cum iis, quae Velleius de eodem refert, ut, dum apud Tacitum multitudinis iudicia relata legimus, ipsum Velleium loquentem audire videamur. Sed quis

tanquam cogitavit istas Augusti aequalium de eius vita sententias adulationi tribuere? Quippe isti homines in externis haerebant, quae rerum vis et natura esset neque quaerentes, neque intelligere assueti. Eorum similis Velleius et pravam consuetudinem aetatis suae secutus verum rebus pretium statuere non valet, neque bonum a malo accurate dignoscere. Nam speciosa pro egregiis habens, quaecunque oculos splendore quodam feriunt, arripit ac pleno ore celebrat. Quo factum est, ut in historia scribenda non tam ad rerum caussas investigandas animum advertat, aut quo quidque modo et consilio factum sit exponendum sibi putet, quam singulis hominibus illustrandis celebrandisque intentus sit, quippe cui res parum aut nihil sint, personae omnia. Quare etiam ea facta, quae magnitudine sua prae ceteris eminent, non ad rempublicam refert, sed tanquam cum personis eorum, qui fecere, coniunctissima narrat, non assecutus, quamquam sine personis nihil geri potest, tamen in iis, quae gerantur, maius quoddam inesse et gravius, quam cuius vis et natura intelligi possit, si a rerum actoribus non discesseris. Ex eo genere sunt, quae narrat de Aemilio Paulo I, 9. 10; de Q. Metello Macedonico I, 11; de P. Scipione Aemiliano I, 12. 13; de L. Mummio I, 13; de Hostilio Mancino II, 1; de Tib. Graccho II, 2; de C. Graccho II, 6; de C. Mario II, 11; de Livio Druso II, 13. 14; de Q. Metello Pio II, 15; de L. Sulla II, 17; de Mithridate II, 18; de P. Sulpicio II, 18, 5; de Cinna II, 24; de C. Mario C. F. II, 26; de Cn. Pompeio II, 29. 33; de C. Caesare II, 41; de P. Clodio II, 45; de P. Curio II, 48; de M. Coelio II, 68; de T. Milone II, 68; de Vatinio II, 69; de M. Bruto et C. Cassio II, 72; de M. Agrippa II, 29; de M. Lepido II, 80; de L. Planco II, 83; de C. Maecenate II, 88; de Rufo Egnatio II, 91; de Ti. Claudio Nerone II, 94; de Druso Claudio II, 97; de C. Sentio Saturnino II, 105; de Maroboduo II, 108; de Varo Quintilio II, 117; de Arminio II, 118; de Seiano II, 127. Quibus exemplis facile plura addi posse, neminem, qui aliquam cum Velleio familiaritatem contraxit, fugiet; sed quum abunde sufficiant ad scriptoris morem declarandum, eorum numerum augere noluimus.

Ex eodem fonte, unde fluxit ista iudicii levitas, ut personis in historia primum aut potius unicum locum tribueret, repetendum est etiam,

quod historiae Romanae succinctam expositionem saepe singularum rerum narratione distinxit, quae minime ad civitatem pertinent, sed tantummodo cum singulorum hominum fortuna aut moribus coniuncta sunt, iisque illustrandis inserviunt. Quod quo planius intelligatur, hic quoque ex magna exemplorum copia potiora afferemus. Huc autem pertinet narratio de Codri morte I, 2; de Persi exitu I, 9; de L. Pauli calamitate domestica I, 10; de M. Popilii Laenatis constantia I, 10; de M. Catonis morte I, 13; de theatro a Cassio constructo I, 15; de Scipionis Africani morte II, 4; de C. Gracchi et Fulvii Flacci morte II, 6; de vino Opimiano II, 7; de Livii Drusi domo II, 14; de Mitylenaeorum perfidia II, 18; de C. Marii fuga II, 19; de Calpurniae morte II, 26; de Pontii Telesini morte II, 27; de Q. Catuli auctoritate II, 32; de Luculli luxuria II, 33; de Tigranis deditione II, 37; de Caesare a piratis capto II, 41; de Caesare contra piratas se parante II, 43; de triumphorum paratu Caesaris II, 56; de ambiguo Ciceronis dicto II, 62; de Bruti Cassiique morte II, 70; de faceto Sex. Pompeii dicto II, 77; de severa disciplina Domitii Calvini II, 78; de Antonio Bacchum agente II, 82; de Planci ineptiis II, 83; de Asinii Pollionis dicto II, 86; de Caesaris cum Pharnace colloquio II, 101; de Germano sene Tiberium visente II, 107; de Coelio Caldo se ipsum interimente II, 120. In singulorum igitur rebus singulis afferendis quum tantopere sibi placeat Velleius, ut universum eius opus non tam continua rerum Romanarum expositione, quam personarum memorabilium recensione constet, profecto non est mirandum, eum, quum ad sui temporis historiam accessisset, maxime in iis, qui summum tum in civitate locum obtinebant, laudandis atque celebrandis versari. In quo tantum abfuit, ut adulatorem agere sibi videretur, ut eundem morem, quem in priorum hominum commemoratione secutus erat, etiam in principatu describendo teneret, quamquam peculiaris eius ratio effecit, ut ita vel invitus in adulandi suspicionem incideret. Sed qui ipse liberam rempublicam non vidisset, ac non solum tempore in Augusti Tiberiique principatum incidisset, sed etiam officiis pariter atque beneficiis acceptis domui Augustae coniunctus esset, qui poterat aliter de ea sentire atque iudicare, quam omnes, qui eodem loco atque condicione essent, facientes vidit? Nam ita est ingenium hominum, ut, si paucos excipias, qui-

bus generosiores spiritus natura indidit, et fortuita contemnere eos docuit, plerique omnes temporibus inserviant, quibus nati educatique sunt, et quamvis libere et ex vero iudicare sibi videantur, tamen consuetudine, inveteratis erroribus ac commodi studio ducantur, et quum rectissime agere ac sentire opinantur, longissime ab eo, quod quaerunt, absunt atque recedunt.

Quae si reputaveris, facile senties quam iniqui sint, qui Velleium, vulgaris generis hominem et temporis sui pravae consuetudini obnoxium, ad Taciti divinum ingenium exiguunt, vitioque ei tribuunt, quod cum alios, tum maxime Tiberium non talem descripsit, qualem ex Tacito cognoscimus. Nam praeter graviores illas, quas iam tetigimus, caussas, quae tum in universa aetatis indole, tum in vitae aulicae consuetudine, tum in ipsa Velleii mediocritate cernuntur, complures aliae accesserunt, quibus factum est, ut auctor inscius et quasi suo iure in imperatoris vitiis famosi laudes abiret

Mature enim in eius castra delatus, et non solum rerum gestarum eius spectator et adiutor, sed etiam singulari eius cura et favore sustentatus elatusque, non potuit non Tiberium summa admiratione prosequi et quodam pietatis gratique animi sensu amplecti; neque id magis mirum est, quam his rebus cetera omnia, quae in Tiberio erant pessima, ita fuisse obscurata, ut Velleius ea vel non animadverteret, vel multo lenius acciperet atque excusaret. Non aliter enim beneficiarios principum agere, quam ut tantummodo quae in ipsos bona conferantur videant, quae aliis mala infligantur non videant, vix opus videtur exemplo docere. Si qui vero sunt, qui quaerant, luculentius nullum offertur, quam amicorum Napoleontis, quos ille tum splendore sui nominis, tum honoribus atque praemiis ita sibi devinxit, ut omnes in eo celebrando conspirarent, adeoque mulierculae eum tanquam virtutis et humanitatis exemplum summa pietate praedicarent, quamquam universae gentes, vim et dolum eius expertae, tyrannum eum et generis humani contemptorem trucissimum et habuerunt, et habent etiamnum.

Ex quo quum pateat, quam facile homines, dum se ipsos modo respiciunt, ceterorum nullam rationem habent, eo adducantur, ut etiam saevos principes egregios putent, Velleius quoque naturae humanae vitio in hunc iudicii sive errorem, sive levitatem incidit; quamquam alia etiam excusatio

ei non deest, in ipsius Tiberii persona posita. Multa enim in eo erant, quae, si mala non accessissent, per se iure laudari poterant. Nam acerrimo eum fuisse ingenio et tum ad res hominesque perspiciendos acutissimum, tum ad agendum promptissimum ne ab iis quidem negatur, qui severissime eum iudicant. Quam egregius fuerit imperator bellique gerendi peritissimus, bella testantur, quae in Germania, Pannonia et Delmatia gessit gravissima. Praeterea civitatis moderandae fuit longe gnarissimus, quippe qui securitati publicae consuleret, ordinem negotiorum gerendorum sustentaret, omninoque magnam curam rebus urbanis externisque impenderet. Luxui non modo publice obstitit, sed etiam privatam vitam egit parce ac sobrie; vana honorum constanter aspernatus est, et per longum tempus aequum se et civilem praebuit. Has aliasque virtutes quamquam verisimile est eum simulasse tantum, callideque iis animi sui pravitatem occultasse, hoc tamen constat, alium eum priore imperii parte fuisse, alium post Seianum oppressum, ex quo tempore omni pudore exuto crudelitatis nefandarumque libidinum monstrum evasit. Velleius igitur quum ante hoc tempus scripserit, profecto ei non potest culpae dari, quod non talem Tiberii imaginem exhibuit, qualem ex Tacito et Suetonio haustam, qui postrema eius tempora maxime descripserunt, pro unice vera habere consuevimus. Meminisse potius iuvabit, quae de Tiberio defuncto iudicavit Dio Cassius LVIII, 28. p. 900. *Τιβέριος μὲν δὴ πλείστας μὲν ἀρετὰς πλείστας δὲ κακίας ἔχων, καὶ ἑκατέραις αὐταῖς ὡς καὶ μόναις κεχρημένος, οὕτω δὴ μετήλλαξε*, ex quo facile patet Velleium habuisse, ob quae merito imperatorem suum praedicaret, neque adulandi studio falsas illi laudes affinxisse.

Quodsi etiam sic multa remanent, in quibus nimius fuisse modumque excessisse videatur, prudentes tamen ingenii Velleiani existimatores non fugiet, quantum haec quoque excusationis habeant ab rhetorico orationis colore, quem pro perversa aetatis suae consuetudine magis inscius quam de industria operi suo induxit. Nam ut vita et moribus illius temporis homines degeneraverant a prisca simplicitate, ita dicendi genus quoque communi aetatis labe affectum fuit. Omissa enim nativa elegantia, quae in summa cernitur simplicitate, et in eo, ut quidque apto vocabulo reique accommodato significe-

tur; Velleius cum aequalibus maiorem quandam vim dicendi quaerens omnia supra naturalem modum auget, verbisque in rebus mediocribus utitur tam splendidis ac veram rerum rationem excedentibus, ut haud raro, quum de eximiis viris dicit, adulandi speciem offerat, ubi vix huic vitio locus erat. Nam qui Tiberium et Seianum supra fidem extollit, idem etiam, ut hoc utar, II, 31, 1. Pompeium dicit *per omnia maiorem aevo habitum*; II, 35, 1. Catonem *Virtuti* vocat *simillimum et per omnia ingenio diis quam hominibus propiorem*; II, 66, 5. Ciceronem tantum fuisse profitetur, *ut citius mundo genus hominum, quam illius memoria cessurum sit.* Hae igitur laudes si non ab adulatione profectae sunt, quod omnes concedent, aequitatis est etiam in iis, in quibus speciosior quaedam adulandi caussa videri poterat, multo stilo, non animo tribuere, quippe quae ad simplicem eumque civilem dicendi modum revocata potius vitiosum scribendi genus, quam humile assentandi studium prodant. Sed nolumus haec uberius persequi. Nam ad Velleium adulationis invidia liberandum, et ad verum eius consilium, quod in scribendo ei propositum fuit, illustrandum, satis dictum puto.

Quibus fontibus usus sit Velleius, et quomodo, fortasse certo constaret nobis, si initium libri prioris adhuc superesset. Quo deperdito ad coniecturas nobis confugiendum est. Non prodiisse autem opus eius ex diuturna atque acri multorum et reconditorum fontium perscrutatione, ex iis patet, quae supra de eius consilio et origine disputavimus. Quare haec quaestio non tantam vim habet, quantam, ut hoc utar, in Livii historia, sed eo redit, ut, quibus adminiculis ad opus quam celerrime conficiendum usus sit, probabiliter assequamur. Licet enim doctis litterarum studiis eum vacasse ac legendis optimis scriptoribus otium suum impendisse probabiliter coniicitur, tamen horum studiorum fructum fuisse totam Historiam Romanam difficile est ad credendum. Cuius posterior pars, quae principatus initia et progressum complectitur, quum sane fluxerit ex iis, quae ipse de hoc argumento collegisset et commentatus esset, in ceteris omnibus, quibus et externas res et romanas desultorio quodam modo tractavit, unice ex aliis auctoribus pependit, ita quidem, ut res ab illis traditas non in severam censuram vocaret, sed quae apud quemque notata inveniret, ea arriperet et tanquam paratis copiis uteretur. In Asiaticis

igitur atque Graecis rebus narrandis non videtur Graecos scriptores adiisse, sed qui ex istis sua hausissent, Trogum Pompeium et Cornelium Nepotem auctores habuisse putandus est, quorum ille in Historiis Philippicis, hic in Chronicorum opere diligenter externa est persecutus; cf. Bernhardii Hist. Litt. Rom. p. 268 §. 48. et p. 263 §. 40. In rebus Italicis vero et Romanis praeter eosdem duos alios maxime inspexisse ac duces sibi sumpsisse consentaneum est, alterum Catonem, Pomponium Atticum alterum. Ac de priore non dubitare sinunt ea, quae de coloniis disputavit, quippe quae non aliunde, quam ex Catonis Originibus desumpta esse luculenter probetur iis, quae I, 7, 3. de chronologico quodam errore eius leguntur. Attici vero scriptis usum esse admodum probabile fit, horum indole cum Velleii peculiari more comparata. Quid ille enim iis spectaverit non solum patet ex Ciceronis Bruto c. III, 14., ubi Annali suo omnem rerum memoriam breviter et perdiligenter complexus esse dicitur, sed maxime ex Nepote, cuius in vita Attici c. XVIII, 1 sqq. haec sunt verba: „Antiquitatem adeo diligenter habuit cognitam, ut eam totam in eo volumine exposuerit, quo magistratus ornavit. Nulla enim lex, neque pax, neque bellum, neque res illustris est populi Romani, quae non in eo suo tempore sit notata. Et quod difficillimum fuit, sic familiarum originem subtexuit, ut ex eo clarorum virorum propagines possimus cognoscere. Fecit hoc idem separatim in aliis libris, ut M. Bruti rogatu Iuniam familiam a stirpe ad hanc aetatem ordine enumeravit, notans qui, a quo ortus, quos honores quibusque temporibus cepisset. Pari modo Marcelli Claudii Marcellorum, Scipionis Cornelii et Fabii Maximi Fabiorum et Aemiliorum quoque; quibus libris nihil potest esse dulcius iis, qui aliquam cupiditatem habent notitiae clarorum virorum.“ Iam si reputaveris quantopere Velleius, neglecta rerum gravitate personis institerit, in iisque celebrandis sibi placeat, vix dubitabis quin isti Attici libri commodissimam ei facultatem praebuerint, sine negotio quaecunque ipsi opportuna viderentur inde mutuandi. Praeterea ex Hortensii Annalibus nonnulla eum petiisse colligitur ex eo, quod II, 16, 3. ad eius testimonium provocat. De ceteris, excepto uno Catone, incerta quidem res est, ipso tacente, sed tamen haud paullo probabilior, quam ridicula Krausii sententia, qui omnium paene historicorum et latinorum et graecorum

operibus eum usum esse vult, ac serio eum pro altero Livio vel adeo Tacito venditare non dubitat.

Sed Velleius ut non multos fontes adiit, ita ne magnam quidem in eorum usu adhibuit diligentiam, diversis rationibus non satis discretis, sed inconsulto confusis. Cuius rei singulare exemplum cernitur in temporum vel annorum constituendorum ratione, de qua paucis adhuc nobis dicendum est. Mirifice enim Velleius non solum a vulgari chronologia recedit, sed etiam a se ipso discrepat, quamquam, ut nobis quidem videtur, prorsus alio modo, quam Laurentius in Fastis consularibus capitolinis statuit.

Nam quum duae rationes sint rerum Romanarum annos numerandi, quarum altera Varronem habet auctorem, qui urbem Ol. VI, 3., i. e. anno a. Chr. n. 753 conditam esse censuit, altera a Catone profecta est, qui urbis initium Ol. VII, 1. sive anno a. Chr. n. 751 assignavit, Velleius, ubi urbis conditae annum refert, aperte aeram Varronianam sequitur; cf. I, 8, 4. *Sexta Olympiade, post duo et viginti annos, quam prima constituta fuerat* (i. e. Ol. VI, 3.) *Romulus — urbem Parilibus in Palatio condidit.* Sed in ceteris rebus omnibus, prorsus omissa hac ratione, ad Catonianam aeram annos computat, ut primus animadvertit Laurentius in Fastis coss. capp. p. 80. Pendet autem eius rei observatio ex anno consulatus Vinicii, ad quem Velleius pro scriptionis suae consilio singulorum factorum annos ita constituit, ut quantum quaeque ab illo distent Vinicium vel doceret vel admoneret. Iam quum ex vulgari aera Varroniana eius consulatus in annum u. c. 783 incidat, Laurentius reperit secundum Velleium istum annum esse 781 u. c., quamquam eum locum, qui ad hanc novam rationem ineundam quasi viam monstrat, neglexit. Quippe I, 14, 6. haec leguntur: „M. Curio et Rufino Cornelio consulibus Sabinis sine suffragio data civitas. Id actum ante annos *ferme* CCCXX.“ At quum secundum Fastos coss. capitt. Curius et Rufinus a. u. c. 463. consules essent, inter hos et Vinicium non *ferme,* sed accurate 320 anni interessent, si is anno 783 consulatum gessisset. Quare ex addita *ferme* voce, quae prorsus inepta esset, si ipsi 320 anni inde a civitate Sabinis data usque ad Vinicii consulatum elapsi essent, patet Velleium *rotundo* numero esse usum, ac verum uno aut duobus annis ab eo, quem posuit, discrepare. Quae discrepantia qua-

lis sit ex aliorum locorum comparatione facile intelligitur; cf. II, 49, 2. „Lentulo et Marcello coss. post urbem conditam annis DCCIII, et ante annos LXXVIII, quam tu, M. Vinici, consulatum inires, bellum civile exarsit," ubi annis 703 et 78 coniunctis efficitur 781. Idem numerus habetur II, 65, 2. „Consulatum iniit Caesar cum collega Q. Pedio post urbem conditam annis DCCVIIII, ante LXXII, quam tu, M. Vinici, consulatum inires;" nam 709 et 72 efficiunt 781. Denique idem prodit ex II, 103., 3. „Augustus Tiberium Aelio Cato, C. Sentio coss. p. u. c. annis DCCLIIII, abhinc annos XXVII adoptavit;" nam si 754 coniunxeris cum 27, habebis 781. In tanta rei perspicuitate dubitari non potest, quia Velleius ceteris quoque locis, ubi annos refert ad Vinicium, Catoniana aera usus sit. Quae quum numeris ubique fere corruptis valde obscurata sit, faciendum putavimus, ut ex coniectura eam aequabiliter per totum librum restitueremus. In quo probe est tenendum ipsa corruptelarum natura atque emendandi ratione novum argumentum accedere integris locis, quibus Velleium aeram Catonianam secutum esse probavimus. Nam quum numeri non mentis aut iudicii, sed oculorum errore corrumpi soleant, magnopere cavendum est, ne nimis violentis et multiplici notarum numeralium mutatione impeditis coniecturis loci vitiosi tententur. Quare quum plerumque vitium in eo cernatur, ut vel V abierit in X, vel X in V, vel L (l) in I, vel I in L (l), vel I aut II in V, vel ut temere numeri centenarii aut denarii signa immissa vel omissa sint, quo simpliciores sunt medelae ex hoc genere adhibitae, eo maiorem veritatis speciem prae se ferunt. Qui ad hunc igitur modum in emendandis Velleii numeris versatus fuerit, sentiet sponte se ad Catonianam aeram devenire. Ita, ut paucis exemplis defungamur, locus II, 10, 1. ubi haec leguntur: „Censores Cassius Longinus Caepioque abhinc annos CLVII Lepidum Aelium augurem adesse iusserunt," facillime sanatur, si CLVII mutaveris in CLIII; nam quum illorum censura cadat in annum u. c. 628, hoc numero a 781 detracto relinquitur 153. Vitium autem ortum est eo, quod I falso transiit in V. Similiter I, 8, 1. de Iphito, quem Velleius falso pro Olympiadum conditore habet, haec leguntur: „Is eos ludos mercatumque instituit ante annos, quam tu, M. Vinici, consulatum inires, DCCCXXIII." Qui numerus si ad aeram Varronianam exigatur, mutandus erit in DCCCV, ad

Catonianam in DCCCIII, quod quanto propius absit ab codicis scriptura in oculos incurrit, siquidem non quinque signa, sed duo tantum corrupta esse intelligitur, quae scriba dormitans praeter ordinem intulit. Emendatione simili egent verba I, 8, 4. „Romulus urbem Parilibus in Palatio condidit, a quo tempore ad vos consules anni sunt DCCCCLXXXL.“ Qui numerus quum non solum duabus notis centenariis abundet, pariter scribae socordia additis, sed etiam in fine ineptum L habeat, neminem fugiet eiectis notis CC etiam L mutandum esse. Quo in notam III mutato quum habeas annum consulatus Vinicii ex aera Varroniana constitutum, contra signo I pro L posito idem annus ad Catonianam exigatur, vix poterit dubitari, utra emendatione auctoris manus restituta sit. Nam si scripsit DCCLXXXI, facile intelligitur, quomodo I in L (l) depravari potuerit; sed si DCCLXXXIII ab eo profectum fuit, nullo pacto perspicitur, quomodo scriba III cum L (l) confundere potuerit.

Quum igitur et loci integri, et vitio aliquo affecti, sed recte emendati certo documento sint Velleium per totum librum aeram Catonianam secutum esse, id nullo modo conciliari potest cum eo, quod, ut supra demonstravimus, urbem Romam Ol. VI, 3. conditam fuisse tradit, si ratione id et consulto fecisse statuas. Quae mira discrepantia vix aliunde, quam ex inconsiderato variorum auxiliorum usu repeti potest, quamquam difficile est reperire, quod rem plane explicet. Fortasse dicas Velleium annum Romae conditae Ol. VI, 3. institutione puerili ipsi traditum ac firmiter memoria retentum, tanquam nulli dubitationi obnoxium posuisse, in singularum autem rerum annis constituendis, ut operae compendium faceret, ducem secutum esse, qui ad Catonis aeram facta digessisset. Utcunque est, caussa in festinatione scribendi posita fuit, quae ei non permisit accuratius studium in fontibus, quibus annorum ratio exploraretur, comparandis impendere. Nullo modo autem Lau-

rentio possumus assentiri, qui in Fastis coss. capitt. p. 81 sqq. Velleium censet passim ab aera Catoniana ita discessisse, ut, licet a ceteris auctoribus omnibus discrepet, tamen sibi ipsi consentiat et peculiare quoddam systema chronologicum sequatur. Quae opinio quam falsa sit, non opus est multis demonstare. Deceptus enim est Laurentius corruptis numeris; qui quomodo ad iustam rationem revocandi sint, suis quibusque locis ostendetur.